

П'ятнадцятирічний капітан (скорочено)
Жуль Верн

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА ПЕРША

Розділ I

ШХУНА-БРИГ "ПІЛІГРИМ"

2 лютого 1873 року шхуна-бриг "Пілігрим" була споряджена у Сан-Франціско для полювання на китів у південних морях. Шхуна належала багатому каліфорнійському судновласникові Джеймсу Уелдону, який кілька років тому призначив її командиром капітана Халла.

Капітан Халл, досвідчений мореплавець, мав команду, яка складалася з 5 матросів і 1 новачка. Уже на той час полювати на китів було важко, бо вони траплялися чимдалі рідше. Під час останнього сезону капітан Халл полював на смугачів, але влови вийшли небагаті. Китобоїв, найнятих на сезон, капітан висадив 15 січня на східному узбережжі Північного острова Нової Зеландії. Тоді ж до капітана звернулись із проханням узяти на борт пасажирів. В Окленді саме перебували місіс Уелдон, дружина хазяїна "Пілігрима", їхній 5-річний син Джек, її кузен Бенедікт та Нен, няня-негритянка. Вони приїхали сюди разом із Джеймсом Уелдоном, але той виїхав з Окленда раніше, бо мав справи.

Капітан Халл запропонував своїй пасажирці власну каюту. Він хотів, щоб під час плавання, яке могло тривати 40-50 днів, місіс Уелдон влаштувалася якнайкраще. Щоправда, плавання мало трохи затягтися: "Пілігрим" повинен був, одхилившись від курсу, зайти в чілійський порт Вальпараїсо, щоб там розвантажитись. Та 30-річна місіс Уелдон була хоробра жінка й не боялася моря. Кузен Бенедікт мав супроводжувати місіс Уелдон у цьому плаванні. Він був славний чоловіча років 50-ти. Та, незважаючи на цей вік, було б необачно відпустити його кудись самого. Він був довгий, сухорлявий, мав велику кудлату голову і золоті окуляри. Чоловік не міг дати собі ради в найбуденніших життєвих справах. Однак він мав добре серце й завжди виявляв готовність зробити людям якусь послугу. Все своє життя він присвятив вивченню різних комах.

22 січня місіс Уелдон піднялася на борт "Пілігрима" з сином Джеком, кузеном Бенедіктом та старою негритянкою Нен. "Пілігрим" вийшов у відкрите море й узяв курс на американське узбережжя. Та через 3 дні повіяв дужий східний вітер, і шхуна-бриг змушена була змінити курс, щоб іти проти вітру. Отож на 2 лютого "Пілігрим" перебував у набагато вищих широтах, ніж цього хотів би капітан Халл.

Розділ II

ДІК СЕНД

Команда "Пілігрима" — вмілі, досвідчені моряки — жила як одна дружня сім'я. Це вже вчетверте матроси виходили разом на промисел. Усі вони були американці. Тільки один чоловік на борту, кок Негору, був родом з Португалії, але він добре знав англійську. Цей чоловік був мовчазний, тримався від команди осторонь, однак працював бездоганно. Капітан Халл жалкував, що не мав часу зібрати достатньо відомостей про минуле цього

чоловіка. Негору мав десь 40 років, був чорнявий, сухорлявий, моторний, середній на зріст. Він ніколи не говорив ні про своє минуле, ні про свою родину.

Новачка, хлопця 15-ти років, звали Дік Сенд. Він був вихованцем дитячого будинку. Ім'я "Дік" — скорочене від "Річард" — дано сироті на честь жалісливого перехожого, який підібрав його через 2-3 дні після народження, а прізвище було на згадку про місце, де його знайдено, — на ріжку піщаної коси Сенді-Гук. Дік Сенд був середній на зріст, міцно збудований, чорнявий, із синіми рішучими очима. В 15 років хлопець уже міг приймати рішення і доводити до кінця свої задуми. В 4 роки він навчився читати, писати й рахувати. Діка змалку вабило море, і у 8 років він пішов юнгою на корабель. Капітан Халл помітив Діка Сенда, коли той був юнгою на борту одного торгового судна. Моряк заприятелював із цим славним відважним хлопцем, а згодом відрекомендував його Джеймсові Уелдону. Уелдон зацікавився сиротою і віддав хлопчика до школи в Сан-Франціско. І от нарешті новачком-матросом Дік ступив на борт "Пілігрима". Хлопець був безмежно відданий родині Уелдонів, котра стільки зробила для нього. Кілька років місіс Уелдон була йому за матір, а малого Джека він любив, мов рідного брата.

Тим часом через уперті східні вітри капітан Халл ніяк не міг поставити судно на належний курс. Коли б по дорозі їм зустрівся якийсь трансатлантичний пароплав, що йшов до Америки, капітан умовив би місіс Уелдон пересісти. Але їм не траплялися судна, бо вони й досі перебували в надто високих широтах. А зранку 2 лютого малий Джек першим побачив за бортом уламок судна.

Розділ III

НАПІВЗАТОПЛЕНЕ СУДНО

Через чверть години "Пілігрим" був уже за пів милі від напівзатопленого корабля. Люди на "Пілігримі" не сумнівалися, що там нікого нема, але раптом Дік почув гавкіт собаки. Капітан Халл, Дік Сенд та два матроси поплили на шлюпці рятувати собаку. Ніхто не помітив, що собака скажено гавкав саме тоді, коли на "Пілігримі" показався Негору. Невже собака впізнав кока? Глянувши на розлюченого пса, Негору анітрохи не здивувався, а лиш на мить насупив брови й повернувся до камбуза.

На напівзатопленому кораблі був напис "Вальдек". На палубі нікого не було, але собака наче кликав своїх рятівників до розчиненого центрального люка. Капітан Халл вважав, що коли там і є люди, то вони померли від спраги і голоду. Згодом матроси, капітан і Дік знайшли у кубрику п'ять тіл негрів. Дік почув, що нещасні ще ніби дихають, тому їх перенесли на шлюпку. На "Пілігримі" негрів відпоїли водою з ромом. Собака накинувся на кока і хотів прокусити йому горлянку, але Негору ударив собаку кочергою. Капітан спитав Негору, чи знає він цього пса. Той відповів, що зроду не бачив. Дік прошепотів, що все це дуже дивно.

Розділ IV

ПОРЯТОВАНІ З "ВАЛЬДЕКА"

Потерпілих з "Вальдека" оточили якнайбільшим піклуванням. Вода та легка їжа повернули їм сили. Найстаріший із негрів, Том, якому було 60 років, розповів, що їхній корабель, який плів з Мельбурна, зіткнувся з іншим 10 днів тому. Поки негри піднялися на палубу, там уже нікого не було. Можливо, команда перебралася на борт корабля, який ударив їх. Всі врятовані негри були вільними і поверталися додому у штат Пенсільванія. 3 роки вони

працювали у Південній Австралії і, заробивши грошей, хотіли вернутися додому.

Том був товаришам за старшого. Решта негрів були молоді люди 25-30-ти років; звали їх Бет, Остін, Актеон і Геркулес. Бет доводився сином старому Томові. Всі четверо — гарно збудовані, дуже хлопці. "Пілігрим" вчасно прийшов їм на допомогу, бо у негрів закінчилась їжа і вода.

Собаку звали Дінго, він був із породи сторожових псів, що водяться в Новій Голландії. Він був темно-рудої масті з кількома білуватими плямами на писку. Негри розповіли, що капітан "Вальдека" знайшов Дінго 2 роки тому на західному узбережжі Африки, неподалік од гирла Конго. Капітан узяв собі цю прекрасну тварину, та собака не пішов на зближення з ним і, здавалося, повсякчас тужив за своїм колишнім господарем. На нашійнику собаки були вигравіювані літери "С. В."

У катастрофі негри втратили усі гроші, зароблені за три роки важкої праці, тож капітан Халл хотів бодай щасливо довести їх до берегів Каліфорнії. Там Тома і його товаришів — як обіцяла великодушна місіс Уелдон, — гостинно прийме її чоловік.

Розділ V

"С. В."

"Пілігрим" знову рушив у путь, але уперті штилі дуже непокоїли капітана Халла. Він боявся, щоб затримка не стомила його пасажирку, та місіс Уелдон не нарікала. Том, Остін, Бет, Актеон і Геркулес не хотіли сидіти без діла і допомагали, коли це було потрібно. Велет Геркулес легко виконував завдання, які давав капітан. Малий Джек із захватом дивився на велета. Він зовсім не боявся Геркулеса, і, коли той підкидав його на руках, хлопчина тільки радісно верещав. Тепер у малого Джека стало двоє друзів: Дік Сенд і Геркулес. А невдовзі з'явився й третій. Це був Дінго.

Найбільше хотілося додому кузену Бенедікту, бо він всюди нишпорив і ніде не знаходив жодної комахи. Він навіть дослідив шерсть Дінго, надіючись знайти там хоча би блоху. Зрештою кузен Бенедікт причепився Геркулеса, і той мусив вивчати усю колекцію вченого. Поки кузен Бенедікт просвіщав Геркулеса, місіс Уелдон навчала малого Джека читати й писати. Джек учився читати з допомогою дерев'яних кубиків, на яких були написані червоною фарбою великі літери. Якось Дінго схопив один кубик і, відбігши, поклав його на палубу. На кубику стояла велика літера "С". Потім собака схопив другий кубик і поклав поряд з першим. На другому кубику стояло велике "В". Джек скрикнув із подиву. На його крик підбігли місіс Уелдон, капітан Халл і Дік Сенд. Коли Дік забрав кубики, собака знову, раз і вдруге, схопив ті самі кубики й повідносив їх убік. Саме ці літери було вигравіювано на нашійнику Дінго! Капітан сказав, що ці літери нагадують йому дещо. 1871 року, тобто два роки тому, за дорученням паризького географічного товариства один французький мандрівник вирушив до Африки з метою перетнути її з заходу на схід. Відправною точкою було гирло Конго, де капітан "Вальдека" знайшов собаку, а кінцевою — мис Дельгадо. Ім'я цього мандрівника — Самюель Вернон. Він вирушив у експедицію, й відтоді від нього — ні чутки, ні вістки. Дінго міг належати йому. Пізніше Дінго знову загарчав на Негору, і капітан прошепотів, що тут криється якась таємниця.

Розділ VI

КИТ НА ОБРІЇ

Дінго став знаменитістю на борту "Пілігрима". Капітан Халл не раз розкладав перед ним

кубики, і собака завжди вибирав тільки "С" і "В".

10 лютого від їхнього відплиття з Оклендського порту минуло 19 днів, та на обрії не з'являвся жоден корабель.

Якось місіс Уелдон прогулювалась по кормі і побачила, що вода довкола червона. Дік пояснив їй, що цього відтінку надають воді крихітні рачки, яких тут сила силенна. Ними харчуються великі морські ссавці. Справді, дуже скоро матроси побачили кита.

Переїнявшись мисливським запалом, капітан побіг на ніс корабля, а за капітаном побігли усі інші. Перед ними був смугач, а в цих китоподібних страшний хвіст, тож до них треба підходити обережно. Найміцніша шлюпка не витримає удару такого хвоста. Та капітан вирішив ризикнути.

Розділ VII

ПРИГОТУВАННЯ

Смугач здавався велетенським. Уполювати його і в такий спосіб довантажити трюм — неабияка принада! Чи ж могли китобої знехтувати таку нагоду? Капітан запевнив місіс Уелдон, що він з командою не наражається на небезпеку, а потім віддав необхідні розпорядження. З досвіду він знав, що полювання буде нелегке. Капітан Халл і 5 матросів сіли у китобійну шлюпку, а на "Пілігримі" за головного лишився Дік Сенд.

Капітан Халл став на місце гарпунера. Саме він метне гарпуна й буде стежити, як розмотуватиметься довга линва, а потім доб'є кита списом, коли той спливе на поверхню. Погода для полювання була сприятлива. Стояв штиль. "Пілігрим" поставили в дрейф. На прощання капітан Халл попередив Діка, що коли треба буде, щоб "Пілігрим" підійшов до них, він дасть знати, піднявши жердину з вимпелом.

Вбитого смугача мали прибуксувати до "Пілігрима" й міцно пришвартувати до штирборту, щоб потім матроси нарізали смуги жиру і покладали їх в бочки.

Кит усе плавав посеред широченного червоного поля, раз у раз розтуляючи велетенського рота й втягуючи міріади рачків. Дінго жалібно завив, коли шлюпка підпливала до кита. Марновірні люди напевно мали б це за лихий знак. З камбузу вийшов Негору, мабуть, щоб подивитися на полювання, але Дінго метнувся назустріч кокові. Дік спинив собаку, та Негору знову подався до своєї каюти. Після цього Дік доручив Геркулесу пильно стежити за коком.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Розділ VIII

СМУГАЧ

До кита підходили проти вітру, щоб не виказати шумом свого наближення. Капітан Халл у всьому довіряв боцману Говіку. Смугач не ворухився й, здавалось, не помічав шлюпки, що обходила його.

Настав час наблизитись до кита. Стоячи на кормі, боцман спрямовував човна до лівого боку кита, водночас стараючись триматися на певній відстані від його страшного хвоста, одного удару якого було б досить, аби розтрити на друзки їхню шлюпку. На носі стояв капітан Халл в гарпуном у руці, яким він мав завдати першого удару. Поряд з капітаном у

цебрі лежала перша з п'яти бухт линви, міцно прив'язаної до гарпуна. До цієї линви можна буде по черзі доточити інші чотири, якщо кит пірнатиме на велику глибину.

Коли шлюпка порівнялася з китом, капітан Халл із силою метнув гарпун. Матроси, налігши на весла, рвонули шлюпку назад, щоб вчасно уникнути удару хвоста. Раптом усі побачили, чому кит лежав так тихо: це була самиця, яка саме годувала китеня. Тепер полювати було ще небезпечніше. Китеня з матір'ю попливли геть. І почалася погоня — точніше, катання на буксирі. Шлюпка в піднятими веслами стрілою мчала по хвилях. До першої линви доточили другу, потім третю. Нарешті дійшла черга й до п'ятої. Вона теж швидко розмоталася до половини. Аж тут линва ніби послабла. Тепер вони перебували миль за 5 од "Пілігрима". Капітан Халл, піднявши жердину з вимпелом на кінці, подав Дікові Сенду знак підійти ближче.

Нарешті смугачиха спливла на поверхню подихати. Гарпун стирчав у неї в боці. Два матроси за наказом капітана склали весла й озброїлись довгими списами, якими добивають пораненого кита. Узяв списа й капітан. Шлюпка ще ближче підійшла до смугачихи. Раптом вона змахнула хвостом і відпливла. Потім повернулася головою до шлюпки і кинулась уперед. Капітан Халл і два матроси встигли вдарити тварину списами, намагаючись влучити в якийсь важливий для життя орган.

Два рази Говік уникнути удару смугачихи, відвівши шлюпку вбік. Коли смугачиха мчала мимо, їй знов завдали три глибокі рани списами. Шлюпка мало не перекинулася й, зачерпнувши бортом води, заповнилася до половини. Два матроси, кинувши весла, заходились швидко вичерпувати воду. Смугачиха втретє повернулася носом до шлюпки і пішла в атаку. Напівзатоплена шлюпка вже не могла маневрувати так легко, як досі. Треба було думати вже не про напад, а про самооборону. Капітан Халл розумів це дуже добре. За третьою атакою кормове весло зламалось навпіл. За кілька метрів од шлюпки впливло китеня. Смугачиха побачила своє маля й чимдуж кинулась до нього. Капітан Халл глянув у бік "Пілігрима" й відчайдушно замахав жердиною з вимпелом на кінці. Але чим міг зарадити Дік Сенд?

Тим часом смугачиха кинулась в атаку. Боцман був тепер беззброєний, бо замість довгого кормового весла, що діяло як важіль, він тримав у руках коротке гребне весло. Він спробував повернути шлюпку, та всі його зусилля були марні. Матроси зрозуміли — вони загинули. Підхопившись на ноги, вони відчайдушно закричали. Морське чудовисько вдарило по шлюпці своїм страшним хвостом і розбило її. Несчасні матроси, хоча й усі тяжко поранені, ще б змогли втриматися на воді, якби їм удалось схопитися за уламки шлюпки. З "Пілігрима" встигли побачити, як капітан Халл допомагав це зробити боцманові Говіку. Але смугачиха, конаючи в страшній агонії, борсалась як навіжена й несамовито била хвостом по воді. Коли Дік Сенд із неграми кинулись у шлюпку й за чверть години підпливли до місця побоїща, то не застали там уже нікого живого.

Розділ IX

КАПІТАН СЕНД

Всі були приголомшені смертю капітана Халла й матросів. Коли шхуна-бриг підійшла до місця катастрофи, місіс Уелдон упала навколішки, і всі проказали за нею молитву. Тепер Дік Сенд мав стати на кораблі капітаном, боцманом, матросом, одним словом, цілою командою. Після катастрофи на палубі з'явився Негору і зухвало спитав, хто тепер

командує на кораблі. Не вагаючись, Дік відповів: "Я", а місіс Уелдон підтримала його, сказавши, що він тепер капітан. Негору вклонився, насмішкливо промимривши кілька слів, й повернувся до себе в камбуз.

Дік Сенд розумів, яку велику відповідальність бере на себе, проте ухилятися від неї не хотів. Поки що він вмів тільки вимірювати пройдений шлях лагом, визначати напрямком компасом та вносити поправки на дрейф. Проте він не злякався. На прохання місіс Уелдон юнак показав на карті місце, де вони знаходяться. Вчора капітан Халл саме зробив позначку. Жінці здавалося, що до берега не так уже й далеко, але юнак розумів, що треба ще плисти чимало сотень миль. Тепер у них відпала необхідність пливти до Вальпараїсо, головне — дістатися берега. Дік покликав Тома та його товаришів і попросив їхньої допомоги. Негри радо погодилися і допомогли підняти вітрила.

Розділ X

НАСТУПНІ ЧОТИРИ ДНІ

На судні був гвинтовий патент-лаг, що його стрілка показувала на циферблаті точну швидкість за певний проміжок часу. Залишилось єдине джерело помилок — океанські течії. Ці помилки можна було точно визначити тільки астрономічними спостереженнями. Та молодий капітан іще не вмів проводити таких спостережень.

Супротивний вітер змінився на супутний. Тепер стало легше плисти до Америки. Вітер наповнив вітрила, і "Пілігрим" швидко рушив з місця. Дік Сенд вів корабель на схід, і тепер доводилось тільки утримувати його на цьому курсі. Згодом він сам підняв верхні вітрила, бо ця робота була небезпечна для негрів, які не мали такого досвіду.

Негри були готові виконати перший-ліпший наказ Діка Сенда. Та ні сила, ні напрямок вітру не змінювались, тож роботи не було ніякої. Тим часом кузен Бенедікт вивчав крізь лупу таргана, якого врешті знайшов у камбузі.

На борту було два компаси. Один висів у стерновій рубці перед очима стернового, другий був укріплений на стелі в каюті капітана. Та, як на лихо, в ніч проти 13 лютого, коли Дік Сенд стояв на вахті біля стерна, компас у каюті впав і розбився. Тепер хлопець не міг звірити один компас до іншого.

Том став боцманом і був старшим по вахті, поки молодий капітан відпочивав. З ним стояли його син Бет і Остін. Актеон і Геркулес відбували другу вахту під керівництвом Діка. Стоячи всю ніч за стерном, Дік Сенд подеколи відчував непереборну знемогу. В ніч проти 14 лютого молодий капітан, украй стомившись, врешті дав собі перепочинок на кілька годин. Його заступив біля стерна старий Том.

Під третю годину ранку Тома стало хилити на сон. Він заснув стоячи, і саме тоді Негору прокрався на корму і підклав під нактоуз, де був компас, якусь залізяку, під впливом якої стрілка компаса відхилилася на половину прямого кута.

Том незабаром прокинувся від своєї важкої дрімоти і, побачивши, що корабель одхилився від правильного курсу, повернув стерно, скеровуючи корабель на схід. Том навіть не підозрював, що ніс судна тепер був, повернутий на південний схід. Отак "Пілігрим" відхилився від правильного курсу на цілих 45 градусів.

Розділ XI

БУРЯ

Протягом наступного тижня, від 14 по 21 лютого, на "Пілігримі" не сталося нічого, вартого

уваги. Судно швидко йшло вперед. Як вважав Дік Сенд, шхуна-бриг уже мала б підійти до тих районів океану, куди частіше навідуються трансокеанські пароплави, але вахта не помічала жодного корабля.

20 лютого зміни барометра, що їх Дік ретельно занотовував протягом дня, занепокоїли його. Барометр повільно, але безперервно падав, провіщаючи дощ і тривалу негоду. Капітан мусив спустити вітрила. Всі працювали не покладаючи рук. "Пілігрим" був цілком підготований до плавання в штормову погоду. Протягом трьох наступних днів барометр і далі падав, а небо загрозливо супилось. Сонце не проглядало крізь товщу хмар і туману. Негору, здавалося, радів негоді.

Протягом тринадцяти діб — від 24 лютого до 9 березня — погода майже не змінилася. Зривалися сильні грози. Бувало, що протягом цілих годин вахтовий нічого не бачив перед собою, і "Пілігрим" плив намання. На щастя, місіс Уелдон витримувала хитавицю. Але малий Джек дуже страждав од морської хвороби.

Землі й досі не було видно, і це дуже дивувало Діка. 9 березня чомусь лопнув лінь і команда втратила лаг, яким вимірювала швидкість. Дік помітив, що лінь був перетертий. Наступного дня буря чимдалі шаленіла.

12 березня погода стала ще гірша. Страшний шквал налетів на судно й зірвав вітрило. Остін отримав легке поранення. Діка Сенда охопила неймовірна тривога: за його розрахунками, ось-ось мав з'явитися берег, і тоді "Пілігрим", що його несе з такою швидкістю, розіб'ється об прибережні рифи! Та на обрії не виднілося ніякої землі. Негору знову вийшов на палубу, і складалося враження, що він помітив у тумані високий берег. Зла усмішка ледь скривила губи португальця. Не мовивши жодного слова, він повернувся до камбуза.

Розділ XII

ОСТРІВ НА ОБРІЇ

Буря перетворилася на ураган. Дік не став піднімати навіть маленького вітрильця з міцної парусини, яке б полегшило керування судном. "Пілігрим" ішов тепер зовсім без вітрил, але через вітер судно пливло з надмірною швидкістю. Хитавиця була жахлива. Дік не відходив од стерна. Він прив'язався мотузкою, щоб хвиля не змила його в море. Інші зробили так само. Місіс Уелдон, малий Джек, кузен Бенедікт і Нен за наказом Діка Сенда сиділи по своїх каютах на кормі. Всі люки були щільно задраєні.

У ніч проти 14 березня, саме коли Дік Сенд перепочивав, старий Том стояв за стерном. У цей час Негору підійшов до них і, коли судно рвучко накренилось, впав і напевно був би полетів за борт, якби вчасно не вхопився за нактоуз. Том закричав, злякавшись за компас. Дік Сенд, почувши цей крик крізь сон, вискочив з каюти. Негору тим часом підвівся, тримаючи в руках залізяку, що її витяг з-під нактоуза. Він устиг сховати залізяку, перше ніж Дік щось помітив. Виходить, кок тепер хотів, щоб стрілка компаса показувала правильний напрямок? Негору годі було звинуватити в тому, що він навмисне впав на компас, але Дік здивувався, заставши кока на кормі в таку пізню годину. Молодий капітан і Геркулес попередили Негору, щоб більше тут не показуватися.

Тепер компас показував стрибок аж на сорок п'ять градусів. Дік мусив змінити курс. Юнак установив за коком пильний нагляд, а Дінго переселили на корму.

Буря не влягалась цілісний тиждень. А барометр і далі падав. З 14 по 26 березня вітер

жодного разу не вщух так, щоб можна було знову поставити вітрила. "Пілігрим" утікав од бурі на північний схід зі швидкістю щонайменше 200 миль на добу, а земля не з'являлася. 26 березня о 8 ранку Геркулес побачив землю. Дік узяв підзорну трубу й звільна продивився весь східний обрій. Та землі уже не було видно. А о 2 годині пополудні помічена вранці земля розтанула вдалині. Дік вирішив, що то був острів Пасхи, загублений серед Тихого океану. До американського берега було 2000 миль. Виходило, що корабель не зрушив з місця, якщо вони ще так далеко від континенту. Дік не міг цього пояснити, хіба що компас вийшов з ладу.

Розділ XIII

"ЗЕМЛЯ! ЗЕМЛЯ!"

28 березня барометр пішов угору. Буря, очевидно, вщухала. Усі вийшли на палубу, а місіс Уелдон пообіцяла Діку, що коли він скінчить навчання, то стане капітаном одного з кораблів Джеймса Уелдона.

29 березня вітер ослаб іще більше, й Дік з друзями почав піднімати вітрила. Дік вправно керував роботою, а матроси слухались його охоче. З обережності юнак не став піднімати всіх вітрил. Корабель швидко йшов правильним курсом. Лага не було, але Дік Сенд умів визначати швидкість корабля за кільватером. Він не сумнівався, що побачить землю якнайпізніше за тиждень.

5 квітня минуло вже два місяці, відколи "Пілігрим" залишив Нову Зеландію. 20 днів вітри і негода затримували судно. А потім раптом знявся попутний вітер і чимдуж помчав судно до землі. 6 квітня Дік побачив землю. Всі пасажери, крім Негору, повибігали на палубу. Десь миль за 4 на сході тягся низький берег. "Пілігрим" швидко мчав до нього. Ніде не виднілося жодної оселі, жодного порту, жодного гирла річки, що могло б правити за безпечне пристановище для шхуни-брига.

Попід берегом вимальовувалась довга смуга рифів, прибій був дуже сильний, вітер чимраз дужчав. Все це було небезпечно для корабля. Раптом Дінго, утупившись у землю попереду, жалібно завив. Дік не мав надії знайти безпечне пристановище для "Пілігрима", тож вони мусили опинитися серед рифів. Капітан сказав місіс Уелдон, Джекові, кузенові Бенедікту й Нен, щоб вони надягли рятувні пояси.

Коли судно зайшло у прохід між рифами, Дік наказав вилити у воду жир з бочок. Під шаром жиру море одразу, мовби якимись чарами, заспокоїлося, щоб за мить забурхати ще дужче. Та "Пілігрим" устиг просковзнути по змащеній водній поверхні між рифами і вже мчав просто до берега. Страшний поштовх струсонув судно. Величезна хвиля підняла його й кинула на прибережне каміння. Від удару в корпусі утворилася пробоїна, й крізь неї гинула вода. Через десять хвилин всі пасажери "Пілігрима" вже стояли під стрімким берегом.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Розділ XIV

ЩО РОБИТИ?

Отак після подорожі, що тривала 74 дні, "Пілігрим" викинувся на берег і розбився об рифи.

Місіс Уелдон і її супутники раділи, що буря винесла їх на континент. Дік вважав, що вони знаходяться на узбережжі Перу, звідки неважко дістатись до якогось поселення. Проте узбережжя здавалося безлюдним. На півночі видніло гирло маленької річки, а на гребені починався густий ліс, де росли дерева, яких немає на півночі Нового Світу. Не було жодних ознак того, що тут є люди. Діка Сенда це дуже здивувало. Негору й Дінго нишпорили берегом. Кок поводився, як людина, що потрапила в знайомі, але забуті місця. Потім він пішов до річки і зник.

Про харчі вони не турбувалися. Крім плодів та дичини, що їх було повно довкола, потерпілі могли використати запаси з "Пілігрима", бо прибій повикидав на берег чимало всякої всячини з розбитого судна. Том і його товариші підібрали кілька барилиць із сухарями, бляшанки з консервами, ящики із сушеним м'ясом. Питної води не бракувало. Залишалось знайти якийсь притулок, Малий Джек випадково знайшов грот, де і розмістилися потерпілі. Навіть Негору виявив бажання приєднатися до гурту й дістати свою частку сніданку. Він не втручався в загальну розмову, під час якої обговорювалися плани подальших дій, але уважно прислухався.

Дік сказав, що треба визначити, де вони знаходяться. Він вважав, що біля перуанського берега. Завтра він планував знайти тубільців і розпитати їх про все. Хлопець хотів піти на розвідку з Томом, прихопивши Дінго. Кузен Бенедікт погодився з усім і пішов шукати тутешніх комах. Майже водночас із ним вийшов і Негору і невдовзі зник з очей.

Коли Джек заснув, його залишили з Нен, а всі решта пішли на берег. Діка здивувало, що припливи й відпливи тут значні, хоч на американському узбережжі Тихого океану так не повинно бути. Вода винесла чотири чудові карабіни та близько сотні набоїв у патронташах. Тепер Діків невеликий загін був добре озброєний. Юнак узяв також 6 великих ножів, іграшкову рушницю Джека. На прохання місіс Уелдон він забрав з корабля й гроші. Дік знайшов усього 500 доларів. Це було далеко не все; сама тільки місіс Уелдон везла набагато більшу суму. Однак решти юнак не знайшов. Всі здогадалися, що гроші викрав Негору.

Коли ввечері усі сховалися в гроті, бо наближалася злива, Негору не повнувся. Раптом Дінго, що бігав по піщаному березі, голосно загавкав. Дік Сенд, Геркулес, Остін і Бет вийшли з грота й попрямували до річки. Вони пройшли аж до гирла, але нічого не побачили й не почули. Дінго теж більше не подавав голосу. Пізніше всі почали лаштуватися до сну.

Розділ XV

ГАРРІС

Вранці 7 квітня Остін, який стояв на варті, побачив, що Дінго, загавкавши, побіг до річки. Ту ж мить із грота повибігали місіс Уелдон, Дік Сенд, Том та інші негри. Дік, Бет, Остін і Геркулес взяли зброю і рушили до річки. Місіс Уелдон, Том і Актеон залишилися при вході до грота, де спав малий Джек.

Дік Сенд і його супутники побачили біля річки Дінго, який гавкав на якогось незнайомого чоловіка. За спиною в нього висіла рушниця. Він її швидко зняв і, взявши в руки, приклав до плеча. Усім своїм виглядом він виказував невпевненість. Дік Сенд привітно змахнув рукою, і незнайомець підійшов до них. Це був середнього зросту, міцно збудований чоловік років під 40. Жваві очі, посріблені сивиною чуприна й борода, засмагле, аж чорне,

обличчя.

Дік Сенд зрозумів, що перед ними не корінний житель пампасів — індіанець, а скоріше один з тих чужоземців-авантюристів, часто сумнівної слави. Чоловік потис юнакові руку, а неграм тільки кивнув головою. До чоловіків підійшла місіс Уелдон. Вона розповіла незнайомцю про катастрофу на судні. Чоловік сказав, що вони опинилися на південноамериканському узбережжі, на болівійському березі. Ніщо не викликало сумніву в словах незнайомця. Вони — в Південній Болівії, тож нічого дивного, що берег такий порожній. Чоловік сказав, що до Ліми далеко. Він розповів, що звуть його Гарріс, родом він з Південної Кароліни. Та ось уже скоро 20 років, як виїхав з батьківщини і проживає в пампасах Болівії. Він живе на півдні, біля чилійського кордону, а зараз їде на північний схід, в Атакаму. За двісті миль звідси є велика ферма — асьєнда Сан-Фелісе, яка належить його братові, тож потерпілі можуть піти з ним туди, а звідти дістатися до міста Атаками. Потім Гарріс запитав місіс Уелдон, чи негри її раби. Жінка сказала, що рабство на півночі скасували. Прибіг малий Джек, і Дік помітив, що Гарріс не сподобався хлопчику. Тим часом Дік Сенд обмірковував пропозицію Гарріса дістатись до асьєнди Сан-Фелісе. Адже перехід у 200 з лишком миль лісами та рівнинами — дуже стомливий. Гарріс сказав, що має коня, тож на ньому зможуть їхати жінка з дитиною. Дік вважав, що краще пробиратися узбережжям, але Гарріс сказав, що ближче, ніж за 300-400 миль, немає жодного порту. Місіс Уелдон прийняла пропозицію Гарріса, тож усі почали збиратися в дорогу. Жінка і Нен почали готувати сніданок, Дік пішов з Гаррісом по коня, а Геркулес шукав кузена Бенедікта, якого мало обходило те, що діялося довкола. Тим часом Гарріс і Дік Сенд повернули за скелі до гирла річки, а потім пройшли вгору берегом і побачили коня. Дік не знав породи, але це був арабський скакун. Дік спитав Гарріса, чи він не зустрічав тут португальця на ім'я Негору. Той відповів, що нікого тут не бачив.

Розділ XVI

У ДОРОЗІ

Пройшовши трохи берегом річки, загін вступив у праліс. На чолі загону йшли озброєні Дік Сенд і Гарріс. За ними рухалися Бет і Актеон, озброєні карабінами й ножами. Далі на коні їхали місіс Уелдон і малий Джек. За ними посувалися Том і Нен. В ар'єргарді йшли Остін, озброєний четвертим карабіном, і Геркулес із сокирою за поясом. Дінго то забігав далеко вперед, то відставав. Пес начебто шукав сліду. Собака був збуджений і частенько глухо гарчав. Кузена Бенедікта, як і Дінго, було неможливо примусити йти з усіма.

Погода стояла чудова. Більшість дерев місіс Уелдон та її супутники бачили вперше. Чимдалі частіше траплялися заболочені місця. Траплялися цілі мангові гаї. Після обіду й короткого перепочинку маленький загін пішов угору горбастим схилом. Дерев тут росли не так густо, але земля поспіль заросла височенними травами. Джек просив Гарріса показати колібрі, але той відповів, що пташки не тут, а далі.

Згодом ліс почав змінюватися. Між деревами чимдалі частіше траплялися широкі галявини. До заходу сонця маленький загін відійшов од берега на 8 миль. В дорозі не трапилось ніяких пригод, і навіть ніхто дуже не втомився. На ночівлю стали під величезним манговим деревом. Виявилось, що там сиділа ціла зграя сірих папуг, які зняли сильний галас. Дік хотів сполохнути їх пострілом з рушниці, але Гарріс радив не робити шуму, щоб

не виказувати своєї присутності в цьому лісі. Вечерю приготували швидко — нічого не варили. Вона складалася з консервів і сухарів. Дік хотів розкласти багаття, але Гарріс відмовив від цієї ідеї.

Розділ XVII

СТО МИЛЬ ЗА ДЕСЯТЬ ДНІВ

Ніч минула спокійно, і кілька годин відпочинку поновили сили мандрівників. Після сніданку вони знову вирушили на схід. Ішли все так само лісом. Кругом красувалося буйне рослинне царство. За словами Гарріса, вони перебували в пампі, але Дік згадав, що пампа — це безводна рівнина, де немає ні дерев, ні каміння, а в дощову пору все густо заростає будяками. Юнак поставив Гаррісові кілька запитань з цього приводу, сказавши, що його дуже дивує незвичайний вигляд пампасів, але американець сказав, що годі шукати справжньої пампи по цей бік Анд — для цього треба перейти через гірський хребет. П'ять днів подорожі минули без будь-яких особливих пригод. Малому Джекові вже трохи набридла одноманітна подорож. До того ж, не було виконано жодної з даних йому обіцянок: гумових дерев, колібрі, яскравих папуг хлопчик і досі не бачив. Що ж до кузена Бенедікта — він був незадоволений іще дужче, бо не знайшов жодної комахи, гідної його колекції.

Наступні чотири дні загін так само йшов на північний схід. На 16 квітня подорожні, за їх підрахунками, віддалилися миль на 100 від берега. Асьєнда Сан-Фелісе мала бути миль за 20 од місця, де стали на ночівлю того вечора. Ще дві доби — і вони матимуть зручне пристановище. Того дня вони почули свист. Дік вважав, що це змія, і він схопив рушницю. Гарріс сказав, що то антилопи. Дік хотів побачити їх, тож поплазував з рушницею у траві. Тієї ж миті табунець струнких антилоп як вихор помчав геть. Пополудні загін побачив високих тварин, Дік крикнув, що то жирафи, але Гарріс переконував усіх, що то страуси нанду. А ще він просив не виявляти їхню присутність у лісі пострілами. Дік Сенд мовчав, замислившись. У нього виник новий сумнів.

Другого дня, 17 квітня, загін знову рушив у дорогу. Гарріс запевняв, що не мине й доби, як перед ними гостинно розчиняться двері асьєнди Сан-Фелісе. Місіс Уелдон хвилювалася за Джека, якого щодня в певну годину була пропасниця. У цій місцевості мало би бути хінне дерево, кора якого скидає жар, але його не траплялося. День минув без пригод. Настав вечір, і на ночівлю спинилися як звичайно. Від землі підіймалися теплі випари, отже от-от мав початися сезон дощів. В Діка зародилася страшна підозра, однак поки що юнак не хотів нікому про неї говорити. Невдовзі їх розбудив голосний крик кузена Бенедікта, якого вкусила муха. Він впіймав її і не тямив себе від щастя, бо це була муха цеце. Досі нею пишався тільки один континент, і ще ніколи не знаходили цеце в Америці. Дік знову запідозрив недобре. Незабаром мандрівники знову поснули, і тільки Дік Сенд до ранку не склепив очей.

Розділ XVIII

СТРАШНЕ СЛОВО

Минуло 12 діб важкого переходу. Вранці 18 квітня загін своїм звичаєм вирушив у дорогу. Ліс щодалі рідшав. Увагу Діка привернули дві обставини. Дінго став поводитися дивно. Він гавкав дзвінко, сердито, навіть часом люто. Так він гавкав на "Пілігримі" на Негору. Старий Том теж це помітив і сказав Діку. Друге спостереження юнака стосувалося Гаррісового

коня. Здавалося, кінь не чує "духу стайні". Він не втягав ніздрями повітря, не поривався бігти вперед, не іржав, одне слово, нічим не виказував того, що відчуває кінець довгої подорожі.

Ввечері Дік побачив сліди слонів, які точно не водяться ні в Південній Америці, ні в Новому Світі. А в широкому потічку хлопець побачив кілька гіпопотамів.

Загін ішов не спиняючись аж до вечора. Надвечір старий Том побачив у траві ніж незвичайної форми і показав його Діку. Юнак показав ніж Гаррісу. Той сказав, що ніж загубили тубільці, а сам він піде в розвідку, бо не впізнає місцевість. Дік сказав, що їм не треба розлучатись, і Гарріс мусив погодитись. Раптом Дінго люто загавкав, але Дік заспокоїв його.

Вони стали на нічліг. Під кількома деревами, що росли вкупі, Том знайшов кров і відрубані руки, а також порваний ланцюг і зламані колодки. Таке можна було побачити тільки в Африці. Дінго спинився перед скривавленими рештками й люто загарчав. Том і Дік вирішили нікому про це не казати.

Невдовзі настала ніч. На варту стали троє: Дік Сенд, Остін і Бет. Близько одинадцятої години пролунав грізний рик. Том упізнав рик лева, що його так часто чув у дитинстві. Дік вихопив ніж і прожогом кинувся туди, де спав Гарріс, але того вже не було. Зник і його кінь. Тепер хлопець точно знав, що вони знаходяться в Екваторіальній Африці, а португалець Негору й американець Гарріс були в змові!

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА ДРУГА

Розділ I

РАБОТОРГІВЛЯ

Хоч работоргівлю давно заборонено, невольниками і досі торгують в широких масштабах у світі, а надто в Центральній Африці. Торгівля неграми почалася в XV сторіччі за таких обставин. Вигнані з Іспанії маври перебралися через Гібралтарську протоку на африканське узбережжя. Португальці, що на той час володіли цим узбережжям, люто їх переслідували. Чимало втікачів вони захопили й перевезли до Португалії. Там їх обернули на рабів, і саме вони були перші африканські раби. Ці бранці належали здебільшого до заможних родин, і родичі запропонували за них щедрий викуп золотом. Але португальці відмовились від викупу, бо самі мали вдосталь іноземного золота. Їм бракувало дешевої робочої сили в нових колоніях. Не зумівши викупити полонених родичів, багаті маври запропонували обміняти їх на африканських негрів, яких могли легко добути. Португальці пристали на цю пропозицію. Таким чином на спеціальних суднах стали регулярно перевозити негрів-рабів до американських колоній. І хоч згодом рабство було скасовано, проте в глибині Африки й далі велися кровопролитні війни. Тубільні вожді полювали на людей, і часом цілі племена потрапляли у рабство.

Дік Сенд припустив, що "Пілігрим", певно, розбився біля берегів Анголи, куди приходять каравани рабів із внутрішніх областей Екваторіальної Африки. Ангола на той час була майже недосліджена. Знали тільки, що це головний західний невольничий ринок з трьома

найважливішими центрами работоргівлі — Біе, Кас-санго й Казонде. Саме в ці нетрі, за 100 миль од узбережжя, і завів Гарріс Діка Сенда та його супутників.

Розділ II

ГАРРІС І НЕГОРУ

Після того як Дік Санд із супутниками спинились на останню ночівлю просто неба, за 3 милі звідти зустрілися Гарріс і Негору. Вони були давніми знайомими. Гарріс говорив, що ледве встиг чкурнути від компанії Діка Сенда, який одразу підозрював, що його обманюють. Виявилося, що Негору йшов за мандрівниками, цим і пояснювалася дивна поведінка Дінго, якого португалець хотів вбити. Негору розповів Гаррісу про свої пригоди за останні 2 роки: португальці впіймали його на работоргівлі і дали довічне ув'язнення в каторжній тюрмі. Негору пощастило втекти, і він бажав повернутись до Анголи й знов узятися за работоргівлю. В Окленді він найнявся коком у китобійне судно "Пілігрим", хоч колись навіть служив другим помічником капітана на невольничому судні. На "Пілігримі" Негору хотів захопити судно після загибелі капітана, але він боявся негрів. Тому Негору непомітно змінив курс судна, і воно прибуло до берегів Анголи. Дік разом з іншими прийняв Анголу за Болівію, так само, як побачивши острів Трістан-да-Кунья, подумав, що то острів Пасхи.

Гарріс і Негору розмовляли ще про свого хазяїна Алвіша, який працює на невольничому ринку в Казонде. Негору хотів продати п'ятьох негрів з "Пілігрима", а про решту не доказав. Гарріс сказав, що лишається тільки захопити цих людей. А допоможе в цьому араб Ібн-Хаміс, що веде невольничий караван за 10 миль звідси. Караван супроводять тубільні солдати; їх досить, щоб схопити Діка Сенда і його супутників, які точно не наважаться вертатися до берега тим шляхом, яким прийшли.

Зненацька пролунав хрипкий гавкіт, із заростей вибіг Дінго. Негору вистрелив у собаку. Дінго жалібно завив і зник у густому чагарнику над потічком.

Розділ III

У ДОРОГУ...

Тепер Дік зрозумів, що компас було зіпсовано зумисне. І запасний компас розбився не випадково, і лаг не потонув, а його потопили. За простою логікою виходило, що американець і португалець зналися віддавна; випадок звів їх на березі; вони зайшли між собою у змову й задумали щось лихе проти потерпілих.

Хлопець хотів урятувати місіс Уелдон, малого Джека та всіх інших. На світанку Дік поговорив зі старим Томом, який теж уже знав, що вони в Африці. План Діка полягав у тому, щоб якомога швидше повернутися на узбережжя. Потім рушити берегом океану і добутись до першого-ліпшого португальського поселення, а там уже чекати якоїсь нагоди повернутися на батьківщину. Але як і передбачав Гарріс, Дік відкинув можливість повертатися до узбережжя тією самою дорогою. Справді, було б дуже необачно знов вирушати в цю важку подорож крізь лісові хащі. Треба поплисти річкою за її течією на плоту. Вони подадуться вздовж його берега і дістануться річки чи бодай ширшої й більш підходящої для плоту притоки.

Настав день, і Дік повідомив місіс Уелдон, що Гарріс утік і змовився з Негору, який увесь час ішов слідом за ними. Юнак розповів про свій план, і всі рушили в дорогу. Від кузена Бенедікта сховали окуляри й лупу, щоб він не відволікався і швидко йшов. Рушили без

Дінго, бо його ніде не було.

Стояла парка спека, але загін просувався вперед обережно і швидко. На землі тут і там виднілися свіжі сліди людей або тварин. Зо дві милі Дік Сенд вів свій загін берегом струмка, сподіваючись вийти до річки. У бамбуковому гайку вони зупинитися на перепочинок.

Розділ IV

ВАЖКИМИ ДОРОГАМИ АНГОЛИ

Після відпочинку мандрівники подолали милю і побачили дорогу, якою ходили слони і люди. Подекуди на землі лежали кістки й цілі людські скелети, обгризені хижими звірами. Деякі скелети були закуті в ланцюги. Отже, цією дорогою ходили невідомі каравани. Томові товариші вражено роздивлялися навколо.

Тим часом потічок чимдалі ширшав і глибшав. Десять на третю годину пополудні краєвид різко змінився. Ліс скінчився, й перед мандрівниками розкинулася безмежна рівнина, яку, певно, геть затоплювало водою в час дощів. Наближалася гроза. Кузен Бенедікт провалився у болото, але його витягли. Дік Сенд і його супутники пройшли з пів милі. В одному місці місіс Уелдон загрузла в трясовину по коліна. Тоді Геркулес, Бет і Актеон зв'язали з бамбука ноші й умовили місіс Уелдон сісти на них. Вона взяла на руки малого Джека, і загін рушив далі.

Близько 5 години болото було пройдено. Почався глинястий ґрунт, дощ досі не падав, але гроза наближалася. Раптом Дік Сенд помітив ген на півночі невисокі горби, а потім — щось схоже на табір. Хлопець пішов на розвідку і побачив, що то велетенські мурашники. Кузен Бенедікт, був вражений, бо гадав, що такі термітники є лише в Африці.

Незабаром вони дісталися до однієї з конічних споруд. Далі вони мали або якось ужитись із грізними термітами, або ж виселити їх. Та виявилось, що там немає жодної комахи. Щось їх звідси вигнало. Геркулес роздобув у рудій глині щось схоже на прохід, і Дік та його супутники по одному позалазили в термітник. Тієї ж миті вперіщив сильний дощ.

Розділ V

ЛЕКЦІЯ ПРО ТЕРМІТІВ У ТЕРМІТНИКУ

Дікові Сенду і його супутникам справді пощастило, що вони знайшли цей захисток від грози. Вони засвітили ліхтар і почали оглядати термітник. Це був конус із заокругленою вершиною. Кузен Бенедікт говорив, що це витвір войовничих термітів, які повтікали звідси зовсім недавно та ще й прихопили з собою усі личинки. Напевно, завбачливі комахи відчували наближення грізної небезпеки.

Стіни були збудовані з червоної глини. Всюди були камери, розміщені ярусами, тож стіни термітника скидалися на шафу з багатьма полицями. На горішніх "койках" полягали місіс Уелдон, малий Джек, Нен і кузен Бенедікт. Нижче примостилися Остін, Бет і Актеон. Дік Сенд, Том і Геркулес влаштувалися долі.

Друзі повечеряли консервами і сухарями, потім лягли спати. Дік Сенд лежав і думав свої невеселі думки, аж ураз почув чийсь легкий подих на своєму чолі. Місіс Уелдон шепнула йому, що знає все, але вірить, що Господь урятує їх.

Розділ VI

ВОДОЛАЗНИЙ ДЗВІН

Хлопець не міг заснути і нетерпляче чекав ранку, щоб вирушити на розвідку і знайти ріку.

Коли його почало хилити на сон, він ліг на глиняну долівку біля дірки, яка правила за вхід. Та довго він не спав, бо термітник почала заливати вода. За кілька секунд вона піднялася до нижніх ярусів, де спали Том і Геркулес. Дік Сенд розбудив їх і сказав про нову небезпеку. Вода натекла через отвір, і тепер у термітник не заходило свіже повітря. Том запропонував пробити стіну вище води. Дік боявся, чи зовні вода не стоїть вище. Хлопець думав, що вода, піднявшись до певного рівня всередині термітника, стиснула повітря в ньому, і це стиснене повітря не дає їй піднятися вище. Але якщо вони проб'ють стіну, повітря вихопиться назовні, його тиск усередині зменшиться і вода підніметься до того самого рівня, що й ззовні. Якщо ж зовнішній рівень буде вищим від дірки, яку вони проб'ють, то вода підніматиметься доти, доки її знов спинить стиснене повітря. Треба пробити дірку вище зовнішнього рівня, а як це вгадати? Люди у термітнику були тепер, мовби робітники в водолазному дзвоні. Може статися, що термітник затопить зовсім, і вони з нього не виберуться, навіть якщо проб'ють дірку вгорі.

Вкрай стурбований Дік Сенд питав себе подумки, що робити: чекати далі чи діяти. Була вже, мабуть, 3 година ранку. Бет пірнув, щоб добутися до дірки, що слугувала за вхід і вихід. Він повернувся і сказав, що дірку завалило. Тепер усі були герметично зачинені в термітнику. До того ж, можливо, термітник до самого верху затоплено водою.

Дік вирішив пробити невеличкий отвір угорі, щоб побачити, який рівень води. Він двічі пробивав дірку, але виявлялося, що рівень води надворі вищий. Тепер кузен Бенедікт скрикнув, що комахи покинули своє житло тому, що передчували повінь!

Третій отвір під самісіньким верхом термітника врятував загін. Раптом почувся пронизливий свист. То ринуло з термітника стиснене повітря... Блиснуло денне світло. Верх термітника виступав над водою! Всі дружно взялися до роботи, і отвір швидко ширшав. Раптом пролунав свист стріли, пущеної з лука. Дік Сенд пригнувся. Він устиг помітити в затопленій улоговині табір тубільців і піроги з воїнами. З однієї такої піроги й випустили зливу стріл, коли юнак виглянув з термітника. Він коротко розповів про все своїм товаришам. Схопивши рушницю, Дік Сенд, Геркулес, Актеон і Бет висунулись із отвору й почали стріляти по цій пірозі. Кілька тубільців було вбито. Але що могли вдіяти Дік Сенд і його товариші проти доброї сотні воїнів, які оточували їх з усіх боків?

Термітник було взято приступом. Місіс Уелдон, її сина, кузена Бенедікта схопили й кинули в одну з пірог. Вони не встигли ні мовити прощального слова, ні потиснути рук друзям. Дік Сенд бачив, як пірога попливла до табору тубільців. Самого Діка Сенда, Нен, старого Тома й його товаришів теж кинули в пірогу, яка попливла в інший бік. Тубільцям, напевно, заздалегідь віддали щодо них якийсь наказ.

Пливли всього лише кілька хвилин. Але тієї миті, коли пірога причалювала, Геркулес вирвався з рук воїнів і стрибнув на берег. Він вихопив в одного з тубільців рушницю і втік. На березі Дікових негрів-супутників закували в кайдани, як рабів.

Розділ VII

ТАБІР НА БЕРЕЗІ КВАНЗИ

Злива переповнила водою притоки Кванзи, і річка вийшла з берегів. Табір тубільців стояв на горбі, поблизу термітника, в якому мандрівники мало не загинули. На вершині горба росла величезна смоковниця, там і розташувався невільничий караван, що про нього Гарріс говорив Негору. Невільників-негрів, силою захоплених під час набігів у їхніх

селищах, агенти работорговця Алвіша гнали до Казонде, на ринок. В таборі з супутниками Діка Сенда поводитись як із невільниками-тубільцями. Їх поставили по двоє і з'єднали колодкою — жердиною футів шість завдовжки і рогачами на кінцях, що замикалися залізними скобами на шиях. Ці рогачі змушували невільників іти один за одним, не відхиляючись ні праворуч, ні ліворуч. До того, їх оперезали та скували важким ланцюгом. Вони мали брести сотні миль та ще й під ударами нагаїв хавільдарів — так звалися їхні наглядачі.

Дік Сенд був білий, і з ним не наважилися повестися, як з іншими. Його обеззброїли, але в кайдани не закували. Однак до нього приставили хавільдара. Негору і Гарріса не було, проте юнак не сумнівався, що нападом на термітник керували саме ці два негідники. Змовники, мабуть, супроводять місіс Уелдон, її сина та кузена Бенедікта.

З невільниками поводитись вкрай жорстоко. Серед 500 невільників каравану Алвіша майже не було літніх чоловіків. Для ринку годилися тільки здорові юнаки, молодики та діти. Дік Сенд надіявся на допомогу Геркулеса. Незабаром хлопець довідався, що їх ведуть на невільничий ринок Казонде, центр работоргівлі в Анголі. Шлях туди мав зайняти добрих 3 тижні. Дікові дуже хотілося поділитись своїми думками зі старим Томом і його товаришами, та їм не дозволяли спілкуватися.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Розділ VIII

ІЗ ЗАПИСНИКА ДІКА СЕНДА

Караван, який охороняли близько 200 солдатів, відійшов від берега Кванзи і попрямував на схід. Начальник каравану, високий араб Ібн-Хаміс, пильно стежив за цією людською чередою. Дікові Сенду ніяк не вдавалося перемовитись бодай словом із своїми товаришами. Бет ішов у парі з батьком, старим Томом, Актеон — із Остіном. Вони несли на шиях важкі колодки з рогачами. Із старою Нен поводитись не краще, ніж із рештою невільників. Вона йшла в гурті жінок. Її скували з молодого жінкою, в якій було двоє дітей, — немовля і трирічний хлопчик. Добросерда Нен узяла хлопчика на руки. Це була важка ноша для Нен, але вона не спускала хлопчика з рук.

Дік Сенд ішов в останніх лавах невільників і не бачив своїх друзів. Він хвилювався за місіс Уелдон та за її сина і бажав натрапити на їх слід. Юнак мав записник і писав по дорозі від Кванзи до Казонде про все, що бачив. Якось він побачив Нен, яка вже ледве йшла, але досі несла хлопчика. Через кілька днів вона сказала, що скоро помре. Однієї ночі до Діка прибіг Дінго. Хлопець гладив його і знайшов під нашийником записку від Геркулеса. Той писав, що місіс Уелдон з малим Джеком понесли в китанді, а супроводжують їх Гарріс і Негору. Геркулес писав, що хтось підстрелив Дінго з рушниці, але рана вже загоїлася. Більше Дінго не приходив до Діка, хоч хлопець виглядав його.

Розділ IX

КАЗОНДЕ

26 травня караван невільників прибув до Казонде. Половина бранців загинули в дорозі. І все ж работорговці сподівалися на неабиякий зиск. Місто Казонде було розташоване за

300 миль від гирла Кванзи. Тут був один з головних невольничих ринків Анголи. Торгівля людьми провадилась на "чітоці" — майдані в центрі міста. Місто ділилося на дві частини. В торговій частині жили португальські, арабські й тубільні купці. В другій частині містилася "резиденція" тубільного володаря. Весь торговий квартал належав Жозе-Антоніу Алвішу — тому самому работорговцю, в якого Гарріс і Негору служили агентами. Резиденція казондського володаря, яка межувала з торговим кварталом, була скупченням злиднених халуп. Муані-Лунга, володарю Казонде, було років 50. Його армія складалася тільки з 4000 солдатів. Розпуста та пияцтво передчасно зістарили Муані-Лунга, перетворили його в жорстокого маніяка. Алвіш був у приязних взаєминах із старим п'яницею, тож поряdkував на його землях як хотів. Алвіш, уже досить літній чоловік, не був білим. Тільки ім'я він мав португальське, а сам був чистокровний негр, і звали його Кенделе.

До Казонде дійшло всього 250 знеможених невольників. Їх позамикали в бараки. Там уже сиділи тисячі півтори рабів, чекаючи ярмарку, що мав зібратись через 2 дні. Діка Сенда залишили на "чітоці" під наглядом хавільдара. Нарешті він побачив Алвіша та його приятеля Коїмбру, сина правителя Біе. Коїмбра був наймерзенніший негідник у цих краях. На превелике розчарування Діка Сенда, ні Гарріса, ні Негору в почті Алвіша не було. Згодом Алвіш оглянув Тома, Остіна, Бета і Актеона. На Тома він глянув мигцем: за такого старого багато не візьмеш. Том сказав, що вони вільні негри, але на це не звернув уваги ніхто. Коїмбра почав оглядати Остіна і коли дійшов до зубів, то дістав сильний удар кулаком. Алвіша це дуже розсмішило, а в Коїмбрі з 6 цілих зубів залишилось тільки 2. Потім хавільдар підштовхнув до Алвіша Діка Сенда. Хлопець спитав, що зроблять з ним і його товаришами. Йому не відповіли. Дік нарешті зумів повідомити неграм про записку Геркулеса і смерть Нен. Раптом до хлопця підійшов Гарріс. Він сказав, що місіс Уелдон і Джек померли. Почувши таку страшну новину, Дік підскочив до Гарріса, вихопив у нього з-за пояса ніж і вгородив йому в груди по самісіньку ручку.

Розділ X

ЯРМАРОК

Дік Сенд кинувся на Гарріса так несподівано, що ніхто не встиг його спинити. Алвіш і Коїмбра хотіли негайно розправитися з юнаком, та Негору шепнув їм, що вони нічого не втратять, коли трохи забаряться з покарою. Работорговець наказав хавільдарам відвести Діка геть, замкнути й пильно стерегти. Дік опинився в маленькому бараці. Він розумів, що Негору хоче сам учинити над ним розправу.

Через два дні, 28 травня, відкрився ярмарок — "лакони" — на який з'їхались работорговці з усіх факторій внутрішньої Африки та тубільці з сусідніх областей. На ярмарку продавали не тільки рабів, але й усі дари африканської землі. З раннього ранку на просторому майдані юрмився люд. Сюди зійшлося приблизно 5000 душ.

Пополудні Алвіш звелів вивести невольників, призначених на продаж. Старого Тома і трьох його товаришів теж вивели на майдан. Покупців дивувало, що ці негри не схожі на африканських. Всіх чотирьох друзів продали одному арабу, який мав намір одпровадити їх до занзібарських факторій за 1500 миль.

Розділ XI

ПУНШ ЙОГО ВЕЛИЧНОСТІ

Близько 4 години пополудні на ярмарку з'явився його величність Муані-Лунга, володар

Казонде. Його супроводив численний почет — дружини, "державні чиновники", солдати й раби. Алвіш та інші работорговці поквапились вийти йому назустріч. Муані-Лунга мав 50 років, але здався він 80-річним дідом. На голові в нього було щось на взірєць корони, на стегнах теліпалися дві спіднички зі шкури антилопи "куду", вишиті перлами й заяложені більше, ніж ковальський фартух. Химерне татуювання на грудях свідчило про давність роду. На руках у його величності подзенькували мідні браслети. Ноги були взуті в чоботи, які Алвіш подарував йому років 20 тому. У лівій руці Муані-Лунга тримав великий ціпок із срібною головкою, а в правій — хлопавку для мух з оздобленою перлами ручкою. Вбрання володаря доповнювали окуляри на носі та лупа на шиї. Ці предмети, за якими так побивався кузен Бенедікт, знайшов у Бетових кишенях Алвіш і подарував Муані-Лунга. Муані-Лунга був страшним п'яницею. Його міністри та чиновники теж добряче пили. Муані-Лунга мав у своєму гаремі багато дружин усякого віку й рангу. Більшість з них супроводили його на ярмарок. Муані, першій його дружині, що мала титул володарки, було років 40. Вона була до краю потворна.

Алвіш, Коїмбра, Ібн-Хаміс та інші работорговці запевнили могутнього володаря Казонде в своїй відданості. Але Муані-Лунга ні на кого не дивився. Він ішов майданом і оглядав виставлених на продаж рабів. Негору ані на крок не відступався від Алвіша. Він теж засвідчив своє шанування його величності. Раптом уже п'яний Муані-Лунга закричав, що хоче горілки. Негору та Алвіш підійшли до володаря і домовився, що спершу приготують йому пунш, а потім вб'ють Діка Сенда, який сьогодні вбив одного з агентів.

Алвішеві й справді прийшла в голову блискуча думка: почастувати його негритянську величність пуншем і показати, як горить "вогняна вода". Він заходився готувати пунш. Негору давав йому поради. На "чітку" винесли й поставили в її центрі мідний казан. В нього вилили кілька барилець найгіршого, але дуже міцного спирту. Туди ж щедро насипали перцю та інших прянощів, аби дикунський пунш вийшов якнайміцнішим. Пунш підпалили, спирт спалахнув. Алвіш присмачив пунш жменею морської солі, щоб він став іще пекучішим. Сп'янівши від самого тільки запаху спиртного, тубільці загорлали й, побравшись за руки, закрутилися в шаленому танку довкола володаря Казонде. Тим часом Алвіш, озброївшись величезним ополоником з довгою ручкою, помішував рідину в казані, що рясніла язичками полум'я. Раптом Муані-Лунга вихопив ополоника з рук у Алвіша, зачерпнув вогняного пуншу й підніс до рота. Як заволав володар Казонде! Його проспиртована величність спалахнув, мов сулія з гасом. Вогонь не давав великого жару, але невтримно пожирав Муані-Лунга. Один з міністрів Муані-Лунга підбіг до свого володаря, щоб загасити його, але, проспиртований не менше від того, зайнявся й сам. Алвіш і Негору залякли на місці. Дружини володаря кинулись навтіки. Через кілька хвилин Муані-Лунга і його міністр згоріли.

Розділ XII

ПОХОРОН МУАНІ-ЛУНГА

Назавтра перелякані тубільці не витикали носа з хатин. Алвіш також не виходив з дому, бо боявся, що його покарають. Аж тут Негору осяяла блискуча думка. За його порадою Алвіш пустив чутку, що незвичайна смерть володаря Казонде — знак особливої прихильності до нього великого бога Маніту. Забобонні тубільці спіймалися на гачок. Залишалось тільки вшанувати його величність похороном. На похороні Негору вирішив поквитатися з Діком

Сендом.

Спадкоємицею трону мала стати найстарша дружина Муані-Лунга — Муана. Вона звеліла негайно розпочати приготування до похорону, а сама позбулася наймолодших дружин, які добряче їй дозолили. Алвіш та інші работорговці не боялися Муани. Вони знали: подарунками та лестощами вони невдовзі візьмуть володарку під свій вплив.

В кінці головної вулиці Казонде котив води бурхливий потічок. На дні потічка мали викопати могилу для Муані-Лунга. Тож на час похорону треба було відвести воду вбік. Тубільці заходилися споруджувати загату. Після похорону цю загату зруйнують, і вода повернеться в своє русло.

Негору домігся, щоб Діка Сенда принесли в жертву на могилі володаря. Злочинець пішов до Діка, щоб познущатися. Юнак лежав знесилений тяжким переходом і змучений болем од мотузок, що врізалися йому в тіло. Дік вирішив не відповідати, хоч хай би що казав Негору. Той розповів про всі свої злочини на "Пілігримі", а Дік після мовчанки сказав, що прийде час відплати, до того ж, на волі залишилися Геркулес і Дінго. Спокійний голос і безстрашний погляд юнака доводили Негору до нестями. Він кинувся на Діка, але пустив, бо хотів для нього не просто смерті, а катування.

Уночі Діку вдалося звільнити від пут одну руку. Його охоронець спав, коли хлопець почув шум за дверима. Здавалось, ніби хтось рие землю. Коли Дік тихенько покликав Геркулеса, у відповідь заскавулів Дінго. Та раптом місцеві собаки почули чужинця, тож Дінго мусив втекти.

Коли воду з потічка відвели, посеред русла викопали велику яму, на дно якої поклали 50 живих жінок, рабинь його величності. Їх мали втопити разом із тілом їхнього володаря. Від небіжчика залишилися дві-три обвуглені кісточки, тому з верболозу сплели опудало, досить схоже на Муані-Лунга. Всередину запхали останки володаря, а потім вбрали опудало в святкові шати. Не забули і про окуляри та про лупу кузена Бенедікта. Урочистий похорон мав відбутися вночі при світлі смолоскипів.

Коли спустився вечір, усі люди, а також Алвіш, Коїмбра, Негору, араби-работорговці та їхні хавільдари рушили у процесії. В протилежному кінці ями височів пофарбований у червоне дерев'яний стовп. До стовпа прив'язали Діка Сенда. На знак Муани кат Казонде перерізав горло четвертій дружині Муані-Лунга, яка лежала в ногах у опудала. Це було сигналом до початку кривавої різанини.

Нарешті Муана жестом наказала зруйнувати загату. Вода заливала тіла рабинь, що лежали на дні ями. Коли вода сягнула Дікові Сенду до колін, він зробив останнє зусилля, щоб розірвати пута. Нарешті потік увійшов між свої береги. Голови рабинь зникли під водою.

Розділ XIII

У ФАКТОРІЇ

Насправді місіс Уелдон, її син Джек та кузен Бенедікт не загинули, а перебували у Казонде. Вони прибули туди на тиждень раніше за караван Ібн-Хаміса. Місіс Уелдон із Джеком та кузенем Бенедіктом поселили в факторії Алвіша. Малий Джек майже одужав. Місіс Уелдон нічого не знала про своїх супутників. Вона бачила, як Геркулес утік у ліс, але не відала, що з ним сталося далі. Жінка не знала про загибель Гарріса і про смерть Муані-Лунга, про похорон, де Діка Сенда мали принести в жертву.

Кузену Бенедікту дозволили шукати комах по всій факторії, він радів і страждав тільки тому, що загубив окуляри і лупу. Алвіш знав, що вчений не втече, бо факторію оточував високий палісад.

У факторії жило небагато людей. Місіс Уелдон із Джеком мешкали в одній хатині; кузен Бенедікт — у іншій. Їли всі за одним столом. Годували їх добре. До послуг місіс Уелдон приставили невідільницю, яку звали Халіма.

6 червня, через три дні після похорону Муані-Лунга, Негору прийшов до факторії і сказав місіс Уелдон, що Нен і Дік загинули, а негрів продано в рабство. Далі злочинець повідомив, що має намір продати місіс Уелдон, її сина та кузена за 100 000 доларів її чоловіку, Джеймсу Уелдону. Негору сам мав поїхати до Сан-Франціско на розмову з Джеймсом Уелдоном, а як доказ показати лист, написаний рукою його дружини. Місіс Уелдон відмовилася написати такий лист, але Негору дав їй тиждень на роздуми і пообіцяв, що вона сильно пошкодує, якщо не напише листа.

Розділ XIV

ВІСТІ ПРО ДОКТОРА ЛІВІНГСТОНА

Місіс Уелдон добре знала, що після її листа Джеймс Уелдон негайно вирушить до Африки, нехтуючи безпекою. Але де запорука того, що йому дозволять вільно виїхати з Казонде з дружиною, сином та кузенем Бенедіктом, коли 100 000 доларів уже лежатимуть в кишені Негору? Досить якоїсь примхи Муані, володарки Казонде, щоб їх усіх затримали. Чи не краще здійснити цю "торгову операцію" десь у домовленому місці на узбережжі? Джеймс Уелдон не їхав би в небезпечну подорож у глиб Африки; до того ж, работорговці, діставши викуп, уже не зможуть їх поневолити.

Раптом місіс Уелдон побачила несподівану можливість повернути собі волю без втручання чоловіка й усупереч намірам Негору. Щоправда, це була лише іскорка надії. Недавно вона ненароком почула, як Алвіш і якийсь работорговець-метис вели розмову неподалік од її хатини. Алвіш говорив, що наукові подорожі численних мандрівників у Африку можуть неабияк зашкодити комерційним операціям работорговців. Алвішеві та метисові аж надто добре було відоме ім'я доктора Лівінгстона. З розмови місіс Уелдон зрозуміла, що ближчими днями доктор Лівінгстон, можливо, прибуде до Казонде в супроводі свого ескорту. Доктор Лівінгстон був дуже впливовою особою в Африці. І в місіс Уелдон майнула думка, що вона може звернутися до Лівінгстона по допомогу.

Девід Лівінгстон був прославленим мандрівником, який кілька раз приїжджав в Африку і досліджував місця, де досі не ступала нога білої людини. 1866 року він почав свою четверту подорож Африкою. 1873 року експедиція Лівінгстона прибула в Чітункве. 27 квітня, обійшовши зі сходу озеро Бангвеулу, вони рушили до селища Чітамбо. Тут кілька работорговців бачили Лівінгстона. Вони й принесли цю вість Алвішеві та метисові. Можна було сподіватися, що Лівінгстон приїде до Анголи, похмурого краю работоргівлі, і дістанеться до Казонде. Але 13 червня в Казонде почули сумну звістку, якій проте дуже зраділи Алвіш та інші работорговці: 1 травня 1873 року доктор Девід Лівінгстон помер.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Розділ XV

КУДИ МОЖЕ ЗАВЕСТИ МАНТІКОРА

Місіс Уелдон більше не було від кого чекати допомоги. Залишалось тільки прийняти пропозицію Негору, поставивши перед ним певні умови, завдяки яким справа закінчилась би успішно.

14 червня, в призначений день, Негору дав згоду на те, щоб чоловік місіс Уелдон не приїздив аж сюди. Вони домовилися так: Джеймс Уелдон не вирушить у ризиковану подорож до Казонде. Він висяде в Мосамедіші — невеликому порту на південному березі Анголи, куди часто приходять кораблі работорговців. У Мосамедіш Алвішеві агенти доправлять і місіс Уелдон, Джека та кузена Бенедікта. Містер Уелдон оддасть агентам гроші, бранців звільнять, а Негору, який гратиме перед містером Уелдоном роль їхнього вірного друга, нарешті зникне. Обговоривши всі питання з португальцем, місіс Уелдон написала чоловікові листа. Негору мав видавати себе за її друга, якому вдалося втекти з полону в тубільців. Негору взяв листа й наступного дня в супроводі 20 негрів вирушив на північ. Тепер місіс Уелдон залишалось тільки набратися терпцю і чекати ще 3-4 місяці. Вона не збиралася залишати Алвішеву факторію. Тут її синові, їй самій та кузенів Бенедікту не загрожувала ніяка серйозна небезпека. Та й сам Алвіш, мабуть, не випустив би їх з факторії. Розраховуючи на добрячий бариш, він наказав якнайпильніше наглядати за бранцями.

Сірі, одноманітні дні ув'язнення тяглися далі. Але кузен Бенедікт počував себе чудово, бо мав можливість шукати комах. 11 червня він мало не став найщасливішим ентомологом у світі. Зранку, коли немилосердно пекло сонце, і жителі факторії поховалися в свої хатини, кузен Бенедікт раптом почув різке дзижчання. Дуже рідкісна комаха опинилася у його хатині. Чоловік не мав окулярів, тому не міг розгледіти її. Комаха сіла йому на голову, а коли залізла на його перенісся, він нарешті зрозумів, що це дуже рідкісна горбкувата мантикора. Кузен Бенедікт скрикнув, і комаха втекла. Чоловік пішов за комахою надвір, а потім опинився під самісінькою огорожею факторії Алвіша. Мантикора залізла у кротову нору. Кузен Бенедікт злякався, що мантикора втече від нього. Та, на його превеликий подив, кротова нора була великою. Крізь неї було неважко пролізти такому сухорлявому чоловікові, як наш ентомолог. Кузен Бенедікт кинувся в нору, яка з'єднувала обгороджену територію із зовнішнім світом. Через пів хвилини кузен Бенедікт виповз із факторії на волю. Та він не звернув на це уваги: він думав тільки про чудову комаху, яка вела його за собою.

Алвішева факторія, розташована на північній околиці Казонде, межувала з лісом, що розкинувся на багато миль. Мантикора полетіла у ліс, а чоловік кинувся за нею. Отак він забіг у ліс на добру милю, і раптом хтось схопив його і потяг в хаші.

Розділ XVI

МГАННГА

Коли кузен Бенедікт не повернувся в звичайний час із екскурсії, місіс Уелдон стурбувалася. Алвішеві слуги невдовзі знайшли кротовий хід, який сполучав факторію з лісом. Работорговець усе зрозумів і дуже розлютився. Та хоч хай як ретельно шукали вченого і в факторії, і в лісі, жодних слідів його не знайшли. Кротовий хід забили того ж дня, а бранців стали стерегти пильніше.

Тим часом у цій місцевості почалися безнастанні зливи, які затоплювали Казонде та округи. Для місіс Уелдон дощі були тільки прикрою перешкодою, яка заважала їй гуляти по факторії. Але для тубільців дощі загрожували голодом, бо вода затопила посіви. Муана та її міністри вирішили звернутися по допомогу до вищих чаклунів — мганнгів. Їхні мганнги не допомогли, тож Муана звеліла покликати уславленого мганнгу з північної Анголи.

25 червня вранці новий мганнга урочисто вступив у Казонде, сповістивши про це голосним теленканням дзвіночків. Натовп тубільців кинувся до нього. Мганнга був із себе дуже показний: чистокровний негр, футів шість на зріст і, мабуть, дуже сильний. Упевнений погляд та горда постава нового мганнги мимоволі викликали повагу. Він був відповідно вдягнений і мав у кошику різне чаклунське причандалля. Та чоловік був німий і тільки мугикав та показував руками. Повелителька Казонде зустріла чаклуна, а він взяв її на руки і поніс до факторії Алвіша. Невдовзі він спинився перед ворітьми. Вони були зачинені, але мганнга зірвав їх з завіс. Захоплена Муана ввійшла з ним у двір факторії. Чаклун навіть не дав нічого сказати Алвішу. Розштовхавши натовп, він став посеред кола й заходився показувати свою пантоміму. Він підносив руки до хмар, сварився на них кулаками, закликав їх, наказував їм повернути назад. Почувши вигуки й виття натовпу, місіс Уелдон та малий Джек вийшли з хатини. Чаклун показав на них, мовляв, саме вони винні, бо прикликали хмари зі своїх дощових країн, щоб затопити Казонде й виморити народ голодом. Мганнгу зрозуміли. Муана загрозливо простягла руку до місіс Уелдон. Натовп тубільців, несамовито лементуючи, кинувся до неї.

Приголомшена місіс Уелдон схопила на руки Джека. Притиснувши його до грудей, вона стояла, залякнувши перед знавсінілими дикунами. Мганнга попрямував до неї. Тубільці розступилися перед цим чаклуном. Алвіш, який вельми цінував життя своєї бранки, не знав, що йому робити, і теж підступив ближче до неї. Мганнга вихопив малого Джека з рук матері й підніс до неба. Місіс Уелдон зойкнула і впала на землю, зомлівши. Але мганнга, зробивши володарці Муані знак, з якого та зрозуміла його намір, взяв бідолашну матір на руки й поніс її разом із сином. Вражені дикуни покірно розступилися перед ним. Алвіш кинувся услід за мганнгою, щоб спинити його, але гнів натовпу враз обернувся проти нього. Муана звеліла схопити Алвіша, і він, розуміючи, що непокоя дорого йому коштуватиме, відразу припинив.

Мганнга тим часом ніс своїх жертв до лісу і пройшов понад 3 милі. Тубільці потроху відставали й нарешті, зрозумівши, що мганнга хоче залишитись сам, повернули назад. Чаклун, яким був не хто інший, як Геркулес, приніс хлопчика і місіс Уелдон до берега річки, що текла на північ. Там у бухточці, схованій поміж прибережними чагарями, стояла на піску пірога, прикрита соломою. Туди він і поклав свою ношу.

Розділ XVII

УНИЗ ЗА ТЕЧІЄЮ

У пірозі вже чекав Дік Сенд. Він був іще кволий і міг сісти тільки з допомогою кузена Бенедікта. Друзі рушили річкою на пірозі, а Геркулес розповідав про свої пригоди: як він непомітно йшов назирці за кітандою, що в ній несли місіс Уелдон і Джека; як знайшов пораненого Дінго і як вони вдвох добулись до Казонде; як послав записку з Дінго; як після несподіваної появи кузена Бенедікта напав на мганнгу, якого чекали в Казонде.

Прив'язавши чаклуна до дерева, Геркулес забрав його прикраси і одяг. Залишалось тільки зіграти роль заклинача дощів; це блискуче вдалося завдяки надзвичайній довірливості тубільців.

Дік розповів друзям, що був прив'язаний до стовпа і марно намагався розірвати ліани. Вода залила його, піднялась вище голови. Він знепритомнів, а коли прийшов до тями, перед ним стояв Геркулес. Виявилось, що потік, пішовши в старе русло, вивернув стовпа і поніс із собою Діка, а Геркулес виловив його ледве живого з води, висмикнувши стовп з землі.

Вони завели розмову про бідолашних Геркулесових товаришів: старого Тома, його сина Бета, Актеона і Остіна. Їх погнали в область Великих Озер. Геркулес бачив їх у невідомому каравані, але не міг допомогти.

Місіс Уелдон коротко розповіла Дікові Сенду про своє життя у факторії Алвіша. Дік вважав, що Негору хоче зтягти містера Уелдона в пастку. Тому треба тікати чимшвидше, щоб дістатися до узбережжя раніше, ніж Негору повернеться в Мосамедіш.

Ця річка текла на північ і, можливо, впадала в Конго. Друзі хотіли допливти до гирла Конго, а в гвінейських колоніях дістати допомогу. Спершу Дік Сенд мав намір спуститися за течією на плавучому острівці з водоростей. Але Геркулес, якимось блукаючи берегом, натрапив на пірогу. Пірога була достатньо велика, на ній могли сидіти по кілька веслярів. Місіс Уелдон та її супутники зручно розташувались у пірозі. Швидка течія несла її вниз, і правувати нею можна було одним кермовим веслом. Вони прикрили пірогу трав'яним навісом, і вона здавалася непоказним трав'яним острівцем серед інших плавучих острівців.

Кожного дня мандрівникам доводилося добувати харчі. Вони ловили рибу і полювали на березі. Дік Сенд мав з вогнепальної зброї лише рушницю — її взяв з собою Геркулес, коли втік під час атаки на термітник, — та невеличкий запас набоїв. Протягом перших двох днів місіс Уелдон та її супутники харчувалися тими запасами, що їх Геркулес зібрав перед від'їздом.

Для кузена Бенедікта подорож здавалася нудною. Він із жалем згадував факторію Алвіша, де залишилась його бляшанка з колекцією комах. Та якимось Геркулес дав йому якусь бридку волохату істоту. Кузен Бенедікт обережно взяв істоту двома пальцями й підніс до самісіньких очей, знову з жалем згадавши про окуляри та лупу. Чоловік закричав, що це унікальна комаха, схожа на павука, але вона дійсно комаха, бо має 6 ніжок, а павуки мають 8 ніжок.

Розділ XVIII

РІЗНІ ПОДІЇ

Протягом наступного тижня пірога пливла далі за водою. За ці дні не сталося нічого особливого. Річка текла серед чудових лісів. Край був безлюдний. Якимось на березі Дік Сенд зустрів лева, але йому вдалося врятуватися. Місцями, де береги були пологі, траплялися сліди селищ, де лежали обгорілі людські кістки.

10 липня на правому березі мандрівники вгледіли село з будівель на палях. Русло там ширшало, утворюючи ніби бухту, над якою на дерев'яних помостах стояло хижок 30. Течія несла пірогу просто на палі. В селі жили люди. Була ніч. На помості над самою водою сиділи два тубільці, голосно розмовляючи. Течія несла пірогу просто до них. До помосту

залишалося футів сто, коли Дік Сенд почув стривожені крики тубільців, адже вони наставили сіті, а пірога, яку вони прийняли за острівець, могла пошматувати сіті. На щастя, коли пірога шугнула під поміст, саме цієї миті тубільці витягли сіті з води. Аж раптом трав'яний навіс зачепився за поміст і частину його здерло з піроги. Один із тубільців помітив, що то не плавучий острівець, а пірога з людьми. Але Дік і його супутники вже проминули небезпечне місце. Дік наказав вести пірогу попід лівим берегом. Протягом наступних чотирьох днів, з 11 по 14 липня, місіс Уелдон та її супутники почали помічати, що довкола розлягається гола рівнина. На цих безплідних землях стало важко роздобувати харч. Мандрівникам довелося харчуватися зеленими пагінцями папороті, стеблами папірусу. Якось завдяки пташці-"навідниці" вони знайшли мед, іншого разу втікачі їли засмажену сарану, якої тут було багато. З 14 липня по 18 пірога пливла сріблястими водами широкої ріки. Мандрівники, як і раніше, намагалися нічим себе не виказувати; пірога, вкрита трав'янистим навісом, і далі здавалася плавучим острівцем. У ніч проти 19 липня Дік Сенд стурбувався, бо почув сильний глухий шум. А коли розвиднілось, Дік зрозумів, що попереду водоспад.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу

Розділ XIX

"С. В."

Довелося повернути до лівого берега і йти пішки понад берегом. Про те, щоб волочити пірогу аж за водоспад, годі було й думати, бо вона була важка. Дінго дуже непокоївся. Перш ніж пірога причалила, він уже був на березі й зник у високій траві. Геркулес прив'язав суденце до стовбура схилоного над водою мангового дерева. Дік Сенд із зарядженою рушницею, Геркулес із сокирою в руках прямували попереду загону. Дінго біг по якомусь сліду в глибокій лісі. Це розуміли всі. Раптом друзі побачили велику смоківницю, а під нею хижку. В середині на долівці лежали кістки людини. Дінго знав цю людину. Це був його хазяїн. На стовбурі смоковниці, до якої тулилася хижка, були виведені червоні літери "С. В.". Дік підняв із землі невеличку мідну, геть позеленілу коробку. Він відкрив коробку, і з неї випав клапоть паперу. Юнак прочитав уголос: "Тут... за 120 миль од берега океану... 3 грудня 1871 року... мене смертельно поранив і пограбував мій провідник Негору... Дінго! До мене!.. С. Вернон".

Записка пояснила все. Самюель Вернон, який вирушив у дослідницьку подорож по Центральній Африці, найняв провідником Негору. Португалець вирішив забрати гроші Вернона собі. Коли вони стали на ночівлю у цій хижці, Негору поранив вченого, а потім пограбував. Бідолашний Вернон перед смертю встиг написати записку, вказавши ім'я вбивці та мотиви злочину. І вже конаючи, Вернон написав кров'ю на дереві свої ініціали. За мить почувся страшний зойк. Дінго на когось напав! Геркулес кинувся слідом за Дінго. Коли решта теж вибігли з хижки, вони побачили на землі Негору, що відбивався від собаки, який вчепився йому в горлянку.

Діставшись до гирла Конго, щоб сісти на судно, яке йшло до Америки, цей негідник залишив десь недалечко своїх людей, а сам вирушив до місця, де вбив мандрівника. В

Негору були причини податися сюди, і всі зрозуміли які, коли побачили біля підніжжя смоковниці яму, а в ній купу французьких золотих монет. Отже, Негору, вбивши Самюеля Вернона, закопав украдені гроші, щоб згодом по них вернутися.

Негору встиг вийняти ножа і з силою вдарити собаку в груди саме тієї миті, коли Геркулес підбіг до нього. Негору помер, але й вірний собака був смертельно поранений. Зібравши останні сили, він поповз до хижки, де загинув його хазяїн, і там сконав.

Геркулес закопав у землю останки Самюеля Вернона, і в тій самій могилі поховав Дінго.

Всі оплакували свого вірного друга.

Негору помер, але тубільці, що супроводили його від Казонде, перебували десь неподалік. Вони підуть шукати його берегом річки, і це загрожувало мандрівникам неабиякою небезпекою. Тепер наші втікачі знали напевне, що ця ріка — Конго, а до океану залишається 120 миль. Проте далі неможливо було плисти по річці. Жоден човен не пройшов би через водоспади. Мандрівники повинні йти берегом миль зо дві за водоспад, а потім збудувати пліт і далі знову плисти за течією. Щоб не зустрітися з тубільцями, які супроводили Негору, друзі вирішили перепливати на правий берег.

Дік Сенд спершу сам поплив на пірозі на правий берег для розвідки. З собою він прихопив рушницю. Дік швидко дістався до середини ріки. Незабаром Дік підплив до правого берега. Він уже хотів зійти на землю, коли раптом знявся неймовірний галас. З прибережних заростів вискочило із десятиро тубільців і побігло до піроги. Це були дикуни із села на палях. Помітивши тоді, що під трав'яним покривом плавучого острівця ховаються люди, вони кинулись навздогін і протягом усього тижня йшли назирці за пірогою правим берегом. Спокійний, рішучий, Дік стояв на носі піроги й, приклавши рушницю до плеча, не підпускав дикунів близько до себе. Ті побачили на протилежному березі решту мандрівників.

Дикуни забралися на корму піроги й відштовхнули її від берега. Дік стояв, націливши на них рушницю, і вони не наважувались напасти, бо знали, що таке вогнепальна зброя.

Один із тубільців схопив кермове весло і вправно повів пірогу впоперек течії. Раптом Дік вирішив, як врятувати друзів. Він вистрелив у руку тубільця і весло, яке вона тримала.

Дикуни заволали із жаху. Та й було чого: пірога, позбавлена кермового весла, попливла за водою. Течія несла її до водоспаду. Дік розумів, що разом з дикунами загине і він, але його друзі могли врятуватися.

Дикуни стрибали у воду і пливли до лівого берега. Пірога перекинулася. Дік ураз зміркував: перекинута пірога — останній його порятунок. Мить — і він пірнув під пірогу. Вчепившись за лавку, він висунув голову з води. А ще за мить відчув, як нестримний потік із силою кинув пірогу й потяг її вниз.

Суденце ринуло в безодню біля підніжжя водоспаду, закрутилося в шаленому вирі, а тоді знову виплило на поверхню, і його знову підхопила бурхлива течія. Дік Сенд зрозумів: тепер його порятунок залежить тільки від сили його рук. Добре, що він чудово плавав!

Через чверть години, подолавши бистрину, він дістався до лівого берега. Місіс Уелдон, малий Джек, кузен Бенедікт і Геркулес підбігли до нього. А дикуни всі до одного загинули в бурхливих водах.

Розділ XX

ЕПІЛОГ

Через два дні, 20 липня, місіс Уелдон та її супутники зустріли караван, який прямував до

Ембоми, в гирлі Конго. Це були не работорговці, а португальські купці. Втікачів гарно прийняли, а потім вони всі разом пішли даліше.

11 серпня місіс Уелдон, Джек, кузен Бенедікт, Дік Сенд і Геркулес прибули в Ембому і сіли на американський пароплав, який мав плисти до Панамського перешийка. Вони щасливо дісталися до Америки. Дік Сенд став сином Уелдонів, а Геркулес — близьким другом родини. Діставшись дому, кузен Бенедікт замкнувся у себе в кабінеті, щоб взятися до величезного наукового дослідження про комаху, яку знайшов йому Геркулес. Та коли вчений роздивився комаху за допомогою окулярів і лупи, у нього вихопився розпачливий зойк. Це був звичайнісінький павук, у якого були відірвані дві передні лапки.

У 18 років Дік Сенд з відзнакою закінчив мореплавну школу й, одержавши диплом, став капітаном одного із суден Джеймса Уелдона. Дік та місіс Уелдон часто згадували Тома, Бета, Остіна й Актеона. Нарешті Джеймс Уелдон, завдяки своїм широким комерційним зв'язкам, натрапив на їхні сліди на Мадагаскарі. Нарешті зібралися усі з колишніх пасажирів "Пілігрима". Не було тільки Нен і Дінго. Того дня у Джеймса Уелдона був великий бенкет, і всі були в захваті від тосту, який виголосила місіс Уелдон на честь Діка Сенда — "п'ятнадцятирічного капітана!".

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.